

OSVRT NA TEKST AKADEMIKA ZDRAVKA LORKOVIĆA “FAUNA RHOPALOCERA HRVATSKE S OSOBITIM OBZIROM NA FAUNU PLITVIČKIH JEZERA“

Mladen KUČINIĆ

Biološki odsjek (Grupa za sistematsku zoologiju i entomologiju), Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 10 000 Zagreb, Hrvatska. E-mail: kucinic@zg.biol.pmf.hr

Accepted 2009-06-14

Susreti s akademikom, sveučilišnim profesorom Zdravkom Lorkovićem započeo je mojim zapošljavanjem u tadašnjem Hrvatskom narodnom zoološkom muzeju u Zagrebu u mjesecu prosincu, 1985. godine. Novootvoreno radno mjesto, kustosa-pripravnika, otvoreno je indirektno zahvaljujući profesoru Lorkoviću, odnosno zahvaljujući zbirci leptira koju je stvarao više od 70 godina, a koja je u to vrijeme još bila u njegovom stanu, u kući u Cvjetnom naselju u Zagrebu. Svoju zbirku, akademik je poklonio Hrvatskom narodnom zoološkom muzeju, danas Zoološkom odjelu, Hrvatskog prirodoslovnog muzeja u Zagrebu.

Početak 90-tih godina prošlog stoljeća akademik Lorković intenzivno je radio na posljednjoj novo opisanoj vrsti danjeg leptira *Leptidea reali* Reissinger, 1989 (syn. *lorkovići* Real) u Europi, koji ima široki europski areal i njenom odnosu prema dobro poznatoj i široko rasprostranjenoj vrsti *Leptidea sinapis* (Linnaeus, 1758).

Akademik Lorković je bio na određeni način „vezan“ uz rod *Leptidea*, posebice uz vrstu *Leptidea morsei* ssp. *major* Grund, 1905. Tu podvrstu šumskog bijelca opisao je 1905. godine zagrebački glumac i poznati lepidopterolog Arnold Grund, koji je profesoru u njegovo mladenačko doba, bio veliki uzor.

Tijekom jednog od susreta s akademikom sredinom tih 90-tih godina prošlog stoljeća dao mi je tekst od 60-tak tipkanih stranica pod nazivom „Fauna Rhopalocera Hrvatske s osobitim obzirom na faunu Plitvičkih jezera“, napisao Zdravko Lorković 1954. godine. Papir na kojem je pisačom mašinom napisan i kasnije djelomično ispravljan tekst, bio je od proteklih 50-tak godina potpuno žut. Na moj upit zašto nije davno prije objavio taj tekst, akademik je odgovorio da je bio prevelik, odnosno preobiman za objavljivanje. Kao član Akademije i urednik časopisa „Acta Entomologica Jugoslavica“ mislim da je mogao objaviti spomenuti tekst ili u tom časopisu, ili u nekom od časopisa koje je izdavala Akademija. Vjerojatno njegova skromnost, ali i želja da još radi na ovome tekstu doveli su

do toga da i nakon više od 40 godina, sredinom tih devedesetih, tekst još uvijek ne bude objavljen.

Nakon tog perioda i druženja s profesorom, te rada na njegovoj zbirci koju je izuzetno volio, prošlo je više od 10 godina. Profesor je umro, dočekavši duboku starost, vitalan, radeći gotovo do zadnjeg dana, te je svoj posljednji rad objavio u 98 godini života. Ali tekst o danjim leptirima Hrvatske ne. Susretljivošću sadašnje Urednice časopisa *Entomologia Croatica*, profesorice Paule Durbešić omogućeno je objavljivanje ovog izuzetno zanimljivog i za naše podneblje izuzetno značajnog teksta profesora Zdravka Lorkovića.

Glede njegove zbirke ne mogu, a ne spomenuti kako je i došla u Muzej. Profesor je bio izuzetno vezan uz nju, ali nažalost početkom 90-tih prošlog stoljeća počeo je rat. Budući da je živio blizu „Kockice“ (građevina u blizini Save, u Cvjetnom naselju) bojava se bombardiranja tog objekta te nas je teška srca zamolio da zbirku ipak prebacimo u Muzej, zaštićenu u metalnim sanducima. To smo i učinili, a dan nakon toga bilo je poznato bombardiranje Gornjeg grada gdje je stradao i sam Muzej. Jedan od prvih poziva bio je profesorov i upit je li sve u redu s njegovom zbirkom. Na svu sreću bilo je, kao i sa svim ostalim zbirkama u Muzeju. Moram napomenuti da zbog specifičnosti te zbirke, posebice križanja između različitih vrsta koja je provodio profesor Lorković, ona je bila predmetom želja za smještajem i posjedovanjem mnogih muzejskih institucija u Europi.

No da se vratimo samom tekstu od profesora. Kod čitanja toga rada mora se imati na umu činjenica da je on napisan 1954. godine, i da je u gotovo neizmijenjenom obliku, osim dodataka i izmjena koje je napravio sam profesor, ali koji nisu značajno izmijenili tekst, pripremljen za tisak prije više od pola stoljeća. U tih, nešto više od 50-tak godina, koliko je prošlo od njegovog nastajanja, čitalac ovoga rada mora imati na umu činjenicu da se o gotovo svim vrstama danjih leptira u Europi spoznalo izuzetno mnogo kada je u pitanju njihova biologija, ekologija, biogeografija, etologija, sistematika, taksonomija, brojevi kromosoma, biljke hraniteljice pojedinih vrsta i slično. Danji leptiri su zasigurno najbolje istražena i poznata skupina kukaca. Želja urednice časopisa *Entomologia Croatica*, profesorice Durbešić, ali i moja, budući da mi je profesor na neki način povjerio tekst, bila je da ga objavimo u izvornom obliku, onako kako ga je napisao sam profesor, polovinom prošlog, 20. stoljeća. Mišljenja sam da je to i jedino moguće, ali i pošteno prema samom profesoru, koji zasigurno ne bi pristao da itko mijenja izvorni oblik njegovog teksta. Zato upitnici u tekstu, a odnose se na biljke hraniteljice, brojeve kromosoma i novije slične spoznaje vezane uz sve as-

pekte biologije danjih leptira koje danas znamo, pripadaju vremenu kada je tekst pisan, a to su 50-te godine prošlog stoljeća. Sve te nove spoznaje, kao i podatke koji se odnose na brojne novije nalaze, odnosno rasprostranjenost danjih leptira u Hrvatskoj nismo unosili u tekst. Da je profesor ovdje on bi to zasigurno napravio, ali u ovoj situaciji odlučeno je da se objavi izvorni oblik teksta. Time je apsolutno sačuvano autorstva profesora i njegov specifičan i osebujan način pisanja.

Zbog svega navedenog svatko tko će čitati ovaj rad mora voditi računa da je najvećim dijelom nastao prije pola stoljeća. Zbog kompleksnosti i obimnih činjenica kojima danas raspolažemo kada su u pitanju danji leptiri na području Europe, svako mijenjanje teksta i unošenje brojnih novih saznanja do kojih se došlo o gotovo svakoj vrsti koju spominje profesor Lorković, dovelo bi do velikih promjena u samom tekstu, koji time više i ne bi bio tekst profesora Lorkovića. Na izmjene koje bi napravio netko drugi, a bio potpisan on, mišljenja sam da i sam profesor nikada ne bi pristao.

Objavljivanje teksta motivirano je i njegovom kulturnom dimenzijom, odnosno vrijednošću i zanimljivošću hrvatskog jezika iz perioda 50-tih godina prošlog stoljeća, načina na koji profesor piše, te spoznaja koje se iznose. To su sve dodatni segmenti u donošenju odluke da se objavi izvorni oblik teksta profesora Lorkovića, pisan prije više od 5 desetljeća. To je jedino i opravdano, jer time tekst i ostaje njegov prepoznatljiviji uradak. Moram naglasiti i to da je poznavanje faune ili flore jedne zemlje isto toliko kulturni segment naroda koji tamo živi, kao i poznavanje vlastite povijesti, jezika, arheologije i sl. I ta činjenica dodatno daje na vrijednosti teksta profesora Lorkovića i njegovog objavljivanja.

Ovim radom daje se prvi sveobuhvatni prikaz, s jedne strane faune danjih leptira Nacionalnog parka „Plitvička jezera“, a s druge, to je prvi temeljiti prikaz faune danjih leptira Hrvatske. Te dvije činjenice još dodatno, daju na vrijednosti objavljivanja ovoga rukopisa.

Na kraju moram istaknuti zahvalnost urednici časopisa *Entomologia Croatica*, profesorici Pauli Durbešić što je smogla snage i odlučnosti da ovaj, po meni izuzetno značajan i vrijedan tekst, bude tiskan i tako dostupan širem krugu znanstvenika. Ovdje moram istaknuti značajnu i pozitivnu ulogu gospodina Bogomira Miloševića, dipl. ing. agron., dugogodišnjeg poznanika profesora Lorkovića, koji je imao jednu od verzija teksta i dao mi ju je velikom susretljivošću na uvid. Također velike zahvale i gospodinu Ivi Durbešiću na tehničkoj pomoći u uređivanju teksta od profesora Lorkovića.

Pišući ove riječi sjetih se dviju momenata koje vrlo dobro pamtim kada je u pitanju profesor Lorković, riječi „*kolega mislim da nikada nisam napravio velike greške u mom znanstvenom radu*“ te „*ne postoje velike stvari u znanosti, na malima se grade velike spoznaje i znanstvena rješenja*“. Vrlo često razmišljam o tim njegovim mislima. Bio je veliki znanstvenik, možda naš najbolji biolog u 20. stoljeću, skroman, ali i svjestan svojih vrijednosti. Bio je ponosan na tekst koji je objavio u svojoj 86. godini o značajkama kromosoma leptira, koji su svjetski autoriteti za to područje ocijenili kao najbolje napisanim do tada. A imao je tada, kao što rekoh, 86. godina. I sada, kada čitam radove novijeg datuma, koji se bave statusom vrsta, problematikom hibrida, različitim konceptima vrste u biologiji, odnosno evoluciji vrsta, uz primjenu molekularnih i svih ostalih metoda, ne mogu a da se ne sjetim da je o mnogim tim temama profesor pisao davno, davno prije. I nudio originalna i prepoznatljiva znanstvena rješenja. Osobno smatram da neka njegova istraživanja, uzgoji i križanje leptira do 14-te generacije, analize kromosoma, rada na terenu od Francuske do Makedonije, laboratorijska istraživanja, crtanje te obrade podataka, pripadaju u najkompleksnija biološka istraživanja provedena u zoologiji, odnosno evoluciji u 20. stoljeću uopće. Motiv je uvijek bilo shvaćanje pojma i značenja vrste, kao i procesa koji dovode do njihovog nastanka. Vrsta, kao pojam, pojavnost i promjenljivost, bila je osnovni segment u njegovom bogatom znanstvenom opusu i njegovim prepoznatljivim znanstvenim istraživanjima.

Ovaj tekst o leptirima Hrvatske, samo je mali doprinos daljnjem otkrivanju i sagledavanju veličine djela profesora Zdravka Lorkovića. Bio je prethodnik, i kao svi veliki ljudi, daleko ispred svoga vremena. Stoga se nadam da će netko od mlađih kolega, moći u budućnosti napraviti sveobuhvatno, iscrpno, objektivno i kvalitetno vrednovanje djela, rada i rezultata akademika Lorkovića. Nekoliko puta mi je napomenuo kako još puno toga nije napisao i objavio. A uz njegovu jedinstvenu zbirku u Muzeju u Zagrebu čuva se njegova obimna prepiska, protokoli križanja, originalni zapisi, skice, crteži, mnogobrojni komentari na objavljene separate, preparati kromosoma i mnogo, mnogo toga što čini dodatnu dimenziju njega kao znanstvenika, ali i posve specifičnog čovjeka, biologa i znanstvenika. Još jedanput, zahvaljujem cijenjenoj urednici Entomologija Croatica, profesorici Pauli Durbešić, što je pristala na objavljivanje ovoga rada, i što mi je ukazala veliku čast, davši mi prostor da napišem neke svoji misli vezane uz profesora Zdravka Lorkovića i njegov tekst koji sada objavljujemo.